

YOSHLAR DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHDA IJTIMOYIY TARMOQLARNING ROLI

Toxirboyev Bobirjon Botir o'g'li

TDYU huzuridagi M.S. Vosiqova nomidagi akademik litsey

2-bosqich 16-guruh o'quvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19410278>

***Annonatsiya.** Ushbu maqolada yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda ijtimoiy tarmoqlarning o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Unda ijtimoiy platformalarning yoshlar hayotiga ko'rsatayotgan ijobiy va salbiy ta'siri, xususan, axborot olish, fikr almashish, madaniy doirani kengaytirishdagi roli yoritilgan. Shu bilan birga, noto'g'ri ma'lumotlar, vaqtini samarasiz sarflash va boshqalarga taqlid qilish kabi muammolar ham ko'rib chiqilgan. Maqola yakunida yoshlarning ijtimoiy tarmoqlardan ongli va samarali foydalanish zarurligi haqida xulosa berilgan.*

***Kalit so'zlar:** O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, yoshlar, ijtimoiy tarmoqlar, muammolar, ma'lumotlar, yoshlar dunyoqarashi, qonun.*

Hozirgi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivojlangan davrda ijtimoiy tarmoqlar yoshlar hayotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Internet va smartfonlarning keng tarqalishi natijasida yoshlar kundalik hayotining katta qismini aynan ijtimoiy platformalarda o'tkazmoqda. Bu esa ularning fikrlashi, qadriyatleri, dunyoqarashi va hayotga bo'lgan munosabatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning ta'lim olish huquqi, axborot erkinligi va shaxsiy fikr bildirish huquqlari kafolatlangan. Bu esa yoshlarning ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lishi uchun huquqiy asos yaratadi[1].

Avvalo, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar uchun axborot manbai sifatida katta ahamiyatga ega.

Ilgari bilim olish uchun kitoblar, gazeta va televizor asosiy vosita bo'lgan bo'lsa, bugungi kunda ko'pchilik yoshlar yangiliklar va ma'lumotlarni aynan internet orqali oladi. Bu jarayon bir tomondan qulaylik yaratadi, chunki kerakli ma'lumotni tez va oson topish mumkin. Biroq, boshqa tomondan, noto'g'ri yoki ishonchsiz ma'lumotlarning ham keng tarqalishiga sabab bo'ladi. Natijada, yoshlar ba'zan yolg'on yoki biryoqlama axborot ta'sirida noto'g'ri xulosalar chiqarishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni ta'lim tizimini tartibga soladi hamda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali yoshlarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirishni nazarda tutadi[2].

Ijtimoiy tarmoqlarning ko'plab ijobiy jihatlari ham mavjud bo'lib, ular yoshlar rivojida muhim rol o'ynaydi. Avvalo, bu platformalar bilim olish va o'z ustida ishlash uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Bugungi kunda yoshlar turli ta'limiy sahifalar, onlayn kurslar va videodarslar orqali yangi bilim va ko'nikmalarni egallashlari mumkin. Bu esa an'anaviy ta'limdan tashqari qo'shimcha rivojlanish imkonini beradi.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning dunyoqarashini kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Turli davlatlarda yashovchi insonlar bilan muloqot qilish, boshqa madaniyatlar, urf-odatlar va turmush tarzi bilan tanishish imkoniyati yoshlarning fikrlash doirasini kengaytiradi.

Bu esa ularni yanada ochiq fikrli, tolerant va zamonaviy qarashlarga ega bo'lishiga yordam beradi. Ayniqsa, xorijiy tillarni o'rganish, yangi bilim va ko'nikmalarni egallashda ijtimoiy tarmoqlarning o'rni katta.

Yana bir muhim jihat — ijtimoiy faollikning oshishidir. Ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlar jamiyatdagi muammolar haqida xabardor bo'lib, turli ijtimoiy loyihalar va aksiyalarda ishtirok etishlari mumkin. Bu esa ularda fuqarolik mas'uliyati va faol hayotiy pozitsiyani shakllantiradi.

Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlar tezkor axborot almashish vositasi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Yoshlar dunyoda sodir bo'layotgan voqealar haqida tezkor ma'lumot olish imkoniyatiga ega bo'lib, bu ularning zamonaviy va xabardor bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar ijodkor yoshlar uchun o'z qobiliyatlarini namoyish etish maydoniga aylangan. Rasm chizish, musiqa, blog yuritish, video tayyorlash kabi faoliyatlar orqali yoshlar o'z iste'dodlarini keng auditoriyaga taqdim etishlari mumkin. Ba'zi hollarda esa bu ularning kelajakdagi kasbiga ham aylanishi mumkin.

Biroq, ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'siri ham mavjud.

Eng asosiy muammolardan biri — bu yoshlarning boshqalarga taqlid qilishga haddan tashqari moyilligi. Bloggerlar va mashhur shaxslarning hayot tarzini kuzatgan yoshlar ularni ideal sifatida qabul qiladi va o'z hayotini ular bilan solishtira boshlaydi. Bu esa o'ziga ishonchning pasayishiga, norozilik hissining kuchayishiga olib kelishi mumkin. Ba'zi hollarda esa bu psixologik muammolarni keltirib chiqaradi.

Ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'siri ham mavjud. Eng asosiy muammolardan biri — bu yoshlarning boshqalarga taqlid qilishga haddan tashqari moyilligi. Bloggerlar va mashhur shaxslarning hayot tarzini kuzatgan yoshlar ularni ideal sifatida qabul qiladi va o'z hayotini ular bilan solishtira boshlaydi. Bu esa ko'pincha o'zidan qoniqmaslik, past o'zini baholash va ruhiy bosimni keltirib chiqaradi.

O'zbekiston Respublikasining «Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida»gi Qonuni yoshlarning, ayniqsa voyaga yetmaganlarning axborot xavfsizligini ta'minlash va ularni zararli axborotdan himoya qilishga qaratilgan[3].

Ushbu Qonunga muvofiq, har bir bola o'zining sog'lig'i, axloqiy va ma'naviy kamol topishiga ziyon yetkazmaydigan axborotni olish huquqiga ega.

Har bir bola har qanday axborotni izlash, olish va tarqatish huquqiga ega, qonunda nazarda tutilgan cheklashlar bundan mustasno.

Zo'ravonlikni namoyish etuvchi, inson qadr-qimmatini tahqirlovchi, bolalarga zararli ta'sir ko'rsatuvchi va huquqbuzarliklar sodir etilishiga sabab bo'luvchi ommaviy axborot vositalaridan foydalanish, adabiyotlarni tarqatish hamda filmlarni namoyish etish taqiqlanadi.

Yana bir muhim jihat — vaqtni behuda sarflash muammosi. Ijtimoiy tarmoqlarda haddan tashqari ko'p vaqt o'tkazish yoshlarning o'qishga, o'z ustida ishlashga va real hayotdagi faoliyatga bo'lgan e'tiborini kamaytiradi. Natijada, ular o'z rivojlanish imkoniyatlarini to'liq amalga oshira olmay qolishi mumkin. Bu esa kelajakdagi muvaffaqiyatga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning fikr bildirish va o'zini namoyon qilish imkoniyatini ham yaratadi. Bugungi kunda har bir yosh o'z fikrini erkin ifoda etishi, ijodiy ishlarini ommaga taqdim etishi va hatto shu orqali muvaffaqiyatga erishishi mumkin. Bu esa yoshlarning faolligini oshiradi, ularni yangilik yaratishga undaydi va o'z ustida ishlashga motivatsiya beradi.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarda ko'pincha sun'iy va bezatilgan hayot namoyish etiladi. Foydalanuvchilar o'z hayotining faqat eng yaxshi lahzalarini ulashadi, muammolar esa yashiriladi. Natijada yoshlar real hayot bilan virtual hayotni farqlashda qiynaladi va noto'g'ri tasavvur shakllanishi mumkin.

Bu esa ularning hayotga bo'lgan qarashlariga salbiy ta'sir qiladi.

Yana bir muhim muammo — bu kiberbulling, ya'ni internet orqali haqorat qilish yoki tahqirlash holatlaridir. Bunday vaziyatlar yoshlarning ruhiy holatiga jiddiy zarar yetkazishi, hatto ularning jamiyatdan uzoqlashishiga sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa, o'smirlar bunday bosimlarga nisbatan sezgir bo'lishadi.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik ham dolzarb muammolardan biridir. Ko'plab yoshlar vaqtining katta qismini telefon va internetda o'tkazib, real hayotdagi muhim faoliyatlardan — o'qish, sport, kitob o'qish va jonli muloqotdan chetda qolmoqda. Bu esa ularning har tomonlama rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda me'yorni saqlash, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va real hayot bilan virtual olam o'rtasidagi muvozanatni topish juda muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda ikki tomonlama — ijobiy va salbiy — rol o'ynaydi. Eng muhimi, yoshlar ushbu platformalardan ongli ravishda foydalanishni o'rganishi zarur. Ota-onalar va ustozlar esa yoshlarni to'g'ri yo'naltirishi, ularga tanqidiy fikrlashni o'rgatishi lozim.

Faqat shundagina ijtimoiy tarmoqlar haqiqatan ham yoshlar rivojiga xizmat qiluvchi foydali vositaga aylanishi mumkin, aks holda esa ular yoshlarning ongiga salbiy ta'sir ko'rsatib, noto'g'ri qarashlar va qadriyatlarning shakllanishiga sabab bo'lishi ehtimoli yuqori.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston.
2. «Ta'lim to'g'risida»gi 23.09.2020-yildagi O`RQ-637-son Qonun.
3. «Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida»gi 07.01.2008-yildagi O`RQ-139-son Qonun.